

POSUDEK HABILITAČNÍ PRÁCE

Autor: RNDr. Mag.phil. Tomáš Havlíček, Ph.D.

Název: *Religiózní krajina Česka jako součást širších kulturněgeografických procesů*

Po roce 1989 se v České republice znovu postupně etablovalo akademické studium náboženství v celé jeho šíři. Po (znovu)založení české religionistiky v roce 1992 byly postupně obnovovány i další disciplíny věnující se vědeckému studiu náboženství bez ideologických intencí. Týkalo se to zejména sociologie a psychologie náboženství, které byly následovány dalšími – fenomenologií či antropologií. Je velmi potěšující konstatovat, že do této skupiny patří i geografie náboženství, mezi jejíž nejvýraznější české představitele patří i autor předloženého habilitačního spisu, Dr. Havlíček. Jeho texty, a především systematicky pojatý a o recentní metodologické debatě opřený přístup ke geografii náboženství jasně dokládají, že i tato disciplína se plnohodnotně zařadila mezi národních debat a je schopna dostát potřebných akademických kvalit.

Samotný text habilitační práce je souborem již publikovaných studií (celkem devíti), který je doplněný o stručný, nicméně dostatečně koncizní a kompaktní úvod. Ten vytváří vhodný obecně-metodologický rámec, díky němuž jednotlivé texty spolu vytváří logicky provázaný celek, ale také ukazuje, že Dr. Havlíček sleduje recentní debaty týkající se studia náboženství, z nichž mnohé přesahují horizonty geografie náboženství. Zřetelný je přitom vliv zejména sociologických a antropologických prací.

S ohledem na fakt, že všechny studie obsažené v práci již prošly recenzním řízením a mnohé z nich byly publikovány v respektovaných mezinárodních časopisech či edičních řadách, soustředím svoji pozornost především na celkový charakter předložené práce, případně na některé metodologicko-teoretické otázky či problémy, kterých se dotýká. Již na začátku musím nicméně konstatovat, že některé mé připomínky

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky

Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno, Česká republika

T: +420 602 179 911, E: vaclav@phil.muni.cz, <http://religionistika.phil.muni.cz/>

budou „ovlivněny“ i tím, že část textů zahrnutých do posuzovaného textu byla publikována již před poměrně dávnou dobou (nejstarší text byl publikován před 14 lety v roce 2005 a z celkové počtu devíti textů/studií byly čtyři publikovány před rokem 2010) a proto budou reagovat na fakt, že odborná diskuse se od té doby poměrně výrazně posunula. Předpokládám, ale že tato skutečnost (stáří zahrnutých studií) je v souladu s pravidly, které uplatňují na tento typ habilitačního spisu interní pravidla Karlovy univerzity.

Velkou přednost přístupu, který reprezentuje autor textu, vidím především ve skutečnosti, že od čistě popisného zpracování náboženských fenoménů v „prostorovém“ kontextu, je pozornost zaměřena především na náboženskou dynamiku v pozdně moderní společnosti. Havlíčkovy texty tak reflektují nejen různé podoby sekularizace pozdně moderní české společnosti, ale zohledňují i další aspekty či podoby (pozdně)moderní religiozity, jakým jsou např. její privatizace či deinstitutionalizací. Dobře to odráží především dva texty – *City with or without God* (text č. 4) a *Neinstitutionalizovaní křesťané* (text č. 8). Oba podávají velmi zajímavý obraz spojený s analýzou současné české religiozity v kulturně prostorových souvislostech. Zvláště první zmíněná studie patří určitě k tomu nejlepšímu, co bylo v dané oblasti v souvislosti se současnou českou religiozitou publikováno.

Autor a autorka této studie velmi pečlivě definují klíčové pojmy, stejně jako jasně stanovují základní metodologická východiska, ale především velmi citlivě interpretují získaná data a dochází k zajímavým a relevantním závěrům, které poněkud posouvají diskuse na téma sekularizace a její podoby v kontextu soudobé české společnosti, kterou dle mého názoru chápou správně nikoli jako „mizení“ náboženství, ale jako jeho „transformaci“ směrem k novým formám a projevům. Všímají si přitom poměrně klíčových fenoménů, jakým jsou pluralizace současné náboženské scény, spojené s mizením náboženského monopolu tradičních náboženských institucí typu církve, stejně jako sociálních aktivit spojených se současným náboženským životem.

Je nicméně škoda, že autoři studie nereflektovali nejnovější studie a příspěvky věnované zejména sociologickým analýzám soudobé české religiozity. I když se totiž

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky

Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno, Česká republika

T: +420 602 179 911, E: vaclav@phil.muni.cz, <http://religionistika.phil.muni.cz/>

odkazují na studie předních českých sociologů náboženství (zejména na práce D. Hamplové a Z. R. Nešpora), pracují spíše s jejich staršími pracemi a novější opomíjejí, jakkoli by pro samotné téma byly, dle mého názoru mnohem vhodnější. Zde mám konkrétně na mysli především práci D. Hamplové *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí* (2013) nebo Z. R. Nešpora *Příliš slábi ve víře: Česká ne/religiozita v evropském kontextu* (2013).

V souvislosti s tématem vztahu české společnosti k náboženství a její údajně vysoké míry ateizace bych rád ještě přidal jednu metodologickou připomínku. Dr. Havlíček si je velmi dobře vědom, že vztah české společnosti k náboženství není zdaleka tak jednoznačný a černobílý, jak se většinou tvrdí a že za domnělým českým ateizmem se mnohdy skrývají docela zajímavé formy religiozity, které jsou za projevy „českého ateizmu“ vydávány naprosto neprávem. Uvědomuje si také, že pro postžení soudobé české religiozity je třeba zavést nové, v českém prostředí ne ještě zcela etablované pojmy a koncepty (např. neinstitutionalizované křesťanství či post-sekulární společnost).

Nicméně ve svých pracích poněkud opomíjí jeden z nejvíce diskutovaných fenoménů současného náboženského života a tím jsou fenomény tzv. non-believing a non-religion, které se zdají pro interpretaci soudobé „náboženské mapy“ české společnosti poměrně klíčové. Zde bych chtěl upozornit např. na studii R. Vida, D. Václavíka a A. Palečka *Czech Republic: The Promised Land for Atheists?* (in: in ROBERTO CIPRIANI and FRANCO GARELLI (eds.), *Sociology of Atheism*. Leiden: Brill 2016, p. 201-232). Kromě mnoha zajímavých konsekvencí, které jsou s těmito koncepty spojené, by pro autora mohly být přínosné analýzy různých podob soudobého „ateismu“ (či spíše projevů „non-believing“), z nichž pro českou společnost jsou klíčové především dva tzv. apateismus a s ním se prolínající tzv. incredulous ateismus. Stručně řečeno jde o různé podoby vztahu k náboženství, v jejich důsledku je náboženství spíše marginalizováno jako něco nedůležitého a nepodstatného, aniž by ovšem bylo explicitně odmítáno či přímo negováno. Svoji roli zde přitom hrají takové fenomény jako proměny kulturní paměti a „mizení“ explicitně náboženských fenoménů (entit, gest, symbolů apod.) ze sociálního života.

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky

Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno, Česká republika

T: +420 602 179 911, E: vaclav@phil.muni.cz, <http://religionistika.phil.muni.cz/>

Podobnou inspirací by ale mohly být i některé další teorie, které jsou v sociálních vědách používány pro interpretaci náboženství a zejména pak takových fenoménů, jakými jsou náboženská dynamika a náboženská změna. Konkrétně jde například o teorie francouzské socioložky Danièle Hervieu-Léger týkající se role paměti při vytváření a uchování náboženské identity. Jsem přesvědčen, že promýšlení těchto teorií by mohlo zajímavě posunout některé autorovy poznatky prezentované například ve studii *Sacred structures in the landscape: the case of rural Czechia* (studie č. 3).

I přes výše uvedené připomínky považuji ale předloženou práci za velmi kvalitní soubor textů dokládající vynikající vědeckou úroveň jejich autorů a zároveň za texty, které vhodně dokumentují (znovu)založení geografie náboženství v českém akademickém prostoru, jejíž je Dr. Havlíček jednou z nejvýraznějších tváří. Proto **plně doporučuji přijmout habilitační text a udělit jejímu autorovi příslušný vědeckopedagogický titul.**

Doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky

Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno, Česká republika

T: +420 602 179 911, E: vaclav@phil.muni.cz, <http://religionistika.phil.muni.cz/>